

ISLOM DINI VA SHARQ MUTAFAKKIRLARI ASARLARIDA OILAVIY BAXT TUSHUNCHASINING TALQINI

Rasuleva Naima Ziyautdinovna,
PhD, Profi University, O'zbekiston

Annotatsiya. Ushbu maqolada Islom dini va Sharq mutafakkirlarining asarlarida oilaviy baxt tushunchasining talqini yoritilgan. Qur'on va hadislar asosida oilaviy baxt tushunchasi, Payg'ambar Muhammad (s.a.v.)ning oilaviy munosabatlar haqidagi tavsiyalari, hamda Sharq mutafakkirlarining oilaviy baxtga oid qarashlari tahlil qilingan. Maqolada oilaviy baxtga erishish yo'llari, er-xotin munosabatlarining ahamiyati va zamonaviy oilaviy qadriyatlarining ahamiyati haqida so'z boradi.

Kalit so'zlar: oilaviy baxt, Islom dini, Sharq mutafakkirlari, Qur'on, hadis, oila, er-xotin munosabatlari.

FAMILY VIOLENCE AND HOW TO FIGHT IT?

Rasuleva Naima Ziyautdinovna,
PhD, Profi University, Uzbekistan

Abstract. This article explores the concept of family happiness as depicted in Islamic teachings and the works of Eastern philosophers. The analysis focuses on the concept of family happiness in the Qur'an and Hadiths, along with the Prophet Muhammad's (PBUH) advice on family relations. The paper also examines the philosophical perspectives of Eastern thinkers on family happiness and the role of the family.

Keywords: family happiness, Islam, Eastern philosophers, Qur'an, Hadith, family, marital relations

ИНТЕРПРЕТАЦИЯ КОНЦЕПЦИИ СЕМЕЙНОГО СЧАСТЬЯ В ТРУДАХ ИСЛАМСКОЙ РЕЛИГИИ И ВОСТОЧНЫХ МЫСЛИТЕЛЕЙ

Расулева Наима Зияутдиновна,
PhD, Profi University, Узбекистан

Аннотация. В данной статье рассматривается трактовка понятия семейного счастья в трудах восточных мыслителей и в исламе. Основное внимание уделяется анализу понятий семейного счастья в Коране и хадисах, а также взглядам Пророка Мухаммада (с.а.в.) на семейные отношения. Исследуются также философские воззрения восточных мыслителей на семейное счастье и роль семьи.

Ключевые слова: семейное счастье, ислам, восточные мыслители, Коран, хадисы, семья, отношения супругов.

Oilaviy baxt inson hayotining muhim qadriyatlaridan biri bo'lib, har bir insonning shaxsiy farovonligi va jamiyatdagi barqarorlik uchun katta ahamiyatga ega. Oilaviy baxt nafaqat er-xotin munosabatlarining muvaffaqiyatli bo'lishida, balki farzandlar tarbiyasi, ijtimoiy munosabatlar va insonlarning umumiy hayot sifatida ham o'z aksini topadi. Oilaviy baxtga erishish yo'llari va uning saqlanishi har bir jamiyatda turlicha talqin qilinadi, ammo bu tushuncha insoniyatning umumiy baxt va farovonlik istaklarini ifoda etadi.

Islom dini va Sharq mutafakkirlarining asarlarida oilaviy baxt tushunchasi alohida o'rin tutadi. Islomda oilaviy baxt Allohning buyruqlariga rioya qilish, oila a'zolarining bir-biriga bo'lgan hurmati, mehr-oqibat va mas'uliyatli munosabatlarda namoyon bo'ladi. Qur'on va Payg'ambar Muhammad (s.a.v.)ning hadislarida er-xotin munosabatlari, farzand tarbiyasi va

oilaviy mas'uliyatlar haqida ko'plab ko'rsatmalar berilgan. Oilaviy baxt, Islomga ko'ra, er va xotin o'rtasidagi teng huquq va vazifalar, halol muloqot va o'zaro yordam orqali saqlanadi.

Sharq mutafakkirlari, jumladan Al-Farobiy, Ibn Sino, Al-G'azzoliy kabi olimlar ham oilaviy baxtning ahamiyatini alohida ta'kidlab, oila qadriyatlarini va oiladagi tarbiyaning jamiyat taraqqiyotidagi rolini chuqur o'rganganlar. Ular oilani jamiyatning poydevori sifatida ko'rib, oilaviy baxtni insonning ruhiy va ma'naviy yuksalishining negizi deb hisoblaydilar. Sharq falsafasida oilaviy baxt nafaqat moddiy farovonlik, balki ruhiy uyg'unlik va ma'naviy qadriyatlarning rivoji bilan chambarchas bog'liqdir. Bu mutafakkirlar oilaviy baxtga erishishda mehr-oqibat, halollik, sabr-toqat va muvozanatli hayot kechirishni tavsiya etadilar.

Qur'on va Hadislarda oilaviy baxt tushunchasi. Islom dini oilaviy baxtga katta ahamiyat beradi va uni er va xotinning o'zaro hurmati, mas'uliyati va Allohga itoat qilish orqali saqlanishi kerakligini ta'kidlaydi. Qur'onda oilani himoya qilish, mehr-oqibatli munosabatlarni saqlash va farzand tarbiyasiga e'tibor berish alohida ko'rsatib o'tilgan. Qur'ondagi oyatlar oilani muqaddas va mustahkam bog' deb tasvirlaydi va er-xotin munosabatlarini mehr-oqibat va hamjihatlik asosida saqlashni buyuradi. Masalan, Qur'onda shunday deyilgan: "Erlaringiz sizlar uchun kiyimdirlar, sizlar ham ular uchun kiyimsiz" (Baqara, 187). Bu oyat er-xotin bir-birining himoyachisi, qo'llab-quvvatlovchisi ekanligini ifodalaydi.

Payg'ambar Muhammad (s.a.v.)ning oila va oilaviy baxt haqidagi tavsiyalari. Payg'ambar Muhammad (s.a.v.)ning oila va oilaviy munosabatlar haqidagi hadislarida ham oilaviy baxtga alohida e'tibor qaratilgan. Rasululloh (s.a.v.) oilaviy munosabatlarda er-xotin bir-biriga yengillik, rahmat va muhabbat ko'rsatishi kerakligini ta'kidlagan. Bir hadisda shunday deyilgan: "Sizlarning yaxshingiz – o'z ahli (oilasiga) yaxshilik qiladiganlaringizdir. Men esa oilamga yaxshilik qiladiganlardanman" (Ibn Moja, Nikoh, 50). Ushbu hadisdan ko'rinib turibdiki, oilaviy munosabatlarda yaxshilik qilish, mehr ko'rsatish va bir-biriga yordam berish eng muhim fazilatlar hisoblanadi.

Oiladagi er va xotinning huquqlari va mas'uliyatlari. Islomda er va xotin o'rtasidagi munosabatlar tenglik, hurmat va mas'uliyat asosida qurilishi kerak. Qur'on va hadislar er va xotinning huquqlari va mas'uliyatlarini aniq belgilab bergan. Erning vazifasi o'z oilasini moddiy va ma'naviy qo'llab-quvvatlash, ularni himoya qilish va ehtiyojlarini qondirishdan iboratdir. Xotin esa eriga itoat qilish, oilaviy tartib va farzand tarbiyasiga e'tibor qaratishi lozim. Qur'onda er va xotinning bir-biriga nisbatan burchlari alohida ko'rsatilib, har ikki tomon ham bir-biriga mehr-oqibat va hurmatda bo'lishi kerakligi ta'kidlangan.

Islom oilaviy munosabatlarni muqaddas deb biladi va bu munosabatlarning tinch, mustahkam va barqaror bo'lishi uchun har ikki tomonning mas'uliyatli bo'lishini talab qiladi. Er-xotin bir-biriga g'amxo'rlik ko'rsatishi, o'zaro mas'uliyatlarini anglab yetishi, bolalarini tarbiya qilishda birgalikda harakat qilishi orqali oilaviy baxtga erishadi. Bu jihatlar Islomda oilani jamiyatning eng muhim qismi sifatida ko'rilishiga sabab bo'ladi.

Sharq mutafakkirlari, jumladan, Al-Farobiy, Ibn Sino, Al-G'azzoliy kabi ulug' olimlar asarlarida oilaviy baxt muhim mavzulardan biri bo'lgan. Bu mutafakkirlar oilani nafaqat shaxsiy farovonlik, balki jamiyatning barqarorligi va rivoji uchun asosiy omil deb bilganlar. Ularning asarlarida oila tuzilishi, er va xotin o'rtasidagi munosabatlar, farzand tarbiyasi va oilaviy qadriyatlar alohida o'rin tutadi.

Al-Farobiy o'zining "Fozil odamlar shahri" asarida oilani jamiyatning kichik modeli sifatida ko'rib, oilaviy baxtga erishish uchun bilim, ma'rifat va mehr-oqibat muhimligini ta'kidlagan. U oilani jamiyatning asosiy hujayrasi sifatida tasvirlab, oila a'zolarining har biri o'z vazifalarini to'g'ri bajarishi lozimligini uqtiradi. Al-Farobiyning qarashlariga ko'ra, oilaviy munosabatlarda hurmat, hamjihatlik va oqilona boshqaruv muhim o'rin tutadi.

Ibn Sino esa oila haqida "Tib qonunlari" asarida to'xtalib, oilaviy sog'lom muhitning jismoniy va ruhiy salomatlikka ta'siri haqida so'z yuritgan. Ibn Sinoga ko'ra, oilaviy baxt nafaqat moddiy farovonlik, balki ruhiy uyg'unlik, tarbiya va axloqiy qadriyatlar bilan ham

bog'liqdir. Uning qarashlariga ko'ra, oila a'zolarining bir-biriga g'amxo'rlik qilishi, o'zaro yordam va qo'llab-quvvatlash oilaviy baxtning asosiy omillaridan biridir.

Al-G'azzoliy o'zining "Ihya Ulum ad-Din" asarida oilani saqlash va unga hurmat bilan munosabatda bo'lishning ahamiyatiga e'tibor qaratgan. U oilaviy munosabatlarni diniy va axloqiy qadriyatlar bilan mustahkamlashni tavsiya etadi. Al-G'azzoliyning fikriga ko'ra, oila Allohning in'omi bo'lib, bu munosabatlar mehr-oqibat, sabr-toqat va o'zaro mas'uliyat orqali mustahkamlanadi. Uning qarashlari oila a'zolarining har biri o'z vazifasini bajarish orqali jamiyatga xizmat qilishi kerakligini ta'kidlaydi.

Sharq falsafasida oilaning roli va ahamiyati. Sharq falsafasida oila jamiyatning eng muhim bo'g'ini hisoblanadi. Mutafakkirlar oilani jamiyatning poydevori, insoniy qadriyatlar va tarbiyaning asosi sifatida ko'radilar. Sharq falsafasi oila orqali insonning ruhiy va ma'naviy yuksalishini ta'minlashga qaratilgan. Oilaning roli nafaqat farzand tarbiyasi bilan cheklanib qolmay, balki insonning ma'naviy kamolotiga ham hissa qo'shadi. Sharq mutafakkirlari oilaviy baxtga erishishning asosiy omili sifatida er-xotin o'rtasidagi hamjihatlik, hurmat, mehr-oqibat va tarbiyani ko'rsatganlar.

Sharq falsafasida oila axloqiy qadriyatlarning rivojlanishida muhim ahamiyatga ega. Oila nafaqat shaxsiy baxt va farovonlik, balki jamiyatning umumiy barqarorligi uchun ham zarurdir. Sharq mutafakkirlari oila va jamiyatni bir-biriga chambarchas bog'liq tushunchalar deb bilib, oilaviy qadriyatlarning jamiyatdagi ijtimoiy munosabatlarga ta'sirini alohida ta'kidlaydilar. Shu sababli, Sharq falsafasida oila qadriyatlari har doim diqqat markazida bo'lib kelgan va ular jamiyatning ma'naviy va axloqiy taraqqiyotiga katta hissa qo'shgan.

Islomda va Sharq falsafasida oilaviy baxtga erishish uchun tavsiyalar. Islom dini va Sharq falsafasi oilaviy baxtni saqlash uchun o'ziga xos tavsiyalar beradi. Qur'on va hadislar oilani muqaddas birlik sifatida qadrlaydi va baxtli oila qurish uchun bir qator ko'rsatmalarni taqdim etadi. Islomda oilaviy baxtga erishish uchun asosiy omillar orasida o'zaro hurmat, mehr-oqibat, sabr-toqat, va muloqot muhim hisoblanadi. Payg'ambar Muhammad (s.a.v.) oilaviy munosabatlarda muvozanat, adolat va o'zaro hurmatni saqlashni tavsiya etganlar. Hadislar orqali Rasululloh (s.a.v.) er-xotin bir-birini qo'llab-quvvatlashi, yomon kayfiyatni kechirish, va bir-birining kamchiliklariga ko'z yumish kerakligini uqtirganlar.

Sharq falsafasida esa oilaviy baxt nafaqat shaxsiy farovonlik, balki jamiyatning barqarorligi va ruhiy muvozanatni saqlash uchun ham muhimdir. Sharq mutafakkirlari oilani jamiyatning asosiy hujayrasi deb bilib, oilaviy baxtga erishish uchun muvozanatli hayot, o'zaro tushuncha, va bir-biriga bo'lgan ishonchni saqlash zarurligini ta'kidlaydilar. Sharq falsafasi oilaviy qadriyatlarni saqlashda mehr-oqibat va sabr-toqatning ahamiyatini qayd etadi.

Oilaviy muammolarni hal qilish usullari va psixologik yondashuvlar. Oilaviy munosabatlarda muammolar yuzaga kelishi tabiiydir va ularni hal qilish yo'llari oilaviy baxtning saqlanishida katta rol o'ynaydi. Islomda va Sharq falsafasida oilaviy muammolarni hal qilishda sabr-toqatli bo'lish, bir-birini tushunishga intilish va maslahatlarga amal qilish tavsiya etiladi. Qur'on oilaviy nizolarni hal qilishda o'zaro maslahatlarga tayanish va kelishuvga erishishni buyuradi. Sharq falsafasida esa muammolarni hal qilishda sabr, muloqot va kompromiss yo'llari qo'llaniladi.

Psixologik yondashuvlarga ko'ra, oilaviy muammolarni hal qilishda o'zaro muloqot, empatiya, va hissiy qoniqishni ta'minlash zarurdir. Oilaviy munosabatlarda muloqot yetishmasligi, tushunmovchilik va his-tuyg'ularni boshqara olmaslik muammolarni chuqurlashtirishi mumkin. Shu sababli, oilaviy muammolarni hal qilishda ochiq muloqot, his-tuyg'ularni ifodalash va muammolarga birgalikda yechim topish muhimdir.

Bundan tashqari, psixologik maslahatlar, terapiya va oilaviy maslahatlashuvlar ham oilaviy baxtga erishishda muhim rol o'ynaydi. Oilaviy muammolarni professional yordam orqali hal qilish, muammolarni ijobiy hal etish yo'llarini topishda yordam beradi. Shu sababli, oilada

tinchlik, tushuncha va baxtni saqlash uchun muammolarni o'z vaqtida hal qilish va zarur bo'lganda psixologik yordamga murojaat qilish tavsiya etiladi.

Oilaviy munosabatlarni mustahkamlash uchun bir-biriga ko'proq vaqt ajratish, birgalikda sifatli vaqt o'tkazish, va o'zaro minnatdorlikni ifodalash ham muhim omillardandir. Bu usullar oiladagi o'zaro ishonch va sevgini mustahkamlashga, shuningdek, oilaviy baxtni ta'minlashga xizmat qiladi.

Yuqorida bayon etilgan tahlillar shuni ko'rsatadiki, Islom dini va Sharq mutafakkirlari asarlarida oilaviy baxt tushunchasi o'ta ahamiyatli mavzu sifatida qaraladi. Qur'on va hadislar oilaviy munosabatlarning muqaddasligini ta'kidlab, er va xotin o'rtasidagi hurmat, mehr-oqibat, va o'zaro mas'uliyatni saqlashni tavsiya etadi. Payg'ambar Muhammad (s.a.v.)ning oilaviy baxtga oid tavsiyalari er-xotin o'rtasidagi hamjihatlik, muvozanat, va bir-biriga bo'lgan hurmatni mustahkamlashga qaratilgan. Bu ko'rsatmalar oilaviy munosabatlarda tinchlik va baxt-saodatni ta'minlash uchun muhim asosdir.

Sharq mutafakkirlari esa oilani jamiyatning poydevori sifatida ko'rib, oilaviy baxtni insonning ruhiy va ma'naviy yuksalishining negizi deb hisoblaganlar. Ularning asarlarida oilaning qadriyatlar tizimi, oila a'zolarining o'zaro hurmati va muvozanatli munosabatlar oilaviy baxtning poydevori sifatida tasvirlanadi. Bu mutafakkirlar oilaviy baxtga erishishda mehr-oqibat, sabr-toqat va axloqiy qadriyatlarining ahamiyatini alohida ta'kidlashadi.

Islom dini va Sharq falsafasi nafaqat oilaviy baxtni ta'minlash yo'llarini ko'rsatib beradi, balki uni saqlab qolish uchun zarur bo'lgan qadriyatlarni ham ochib beradi. O'zaro muloqot, sabr-toqat, empatiya, va o'zaro hurmat oiladagi baxt-saodatning muhim tarkibiy qismlaridir. Sharq falsafasi va Islomning qadimiy ta'limotlari zamonaviy oila hayotida ham dolzarb bo'lib, oilaviy qadriyatlarni saqlashda muhim yo'riqnoma hisoblanadi.

Shunday qilib, Islom va Sharq mutafakkirlarining qarashlari oilaviy baxtga erishish uchun ruhiy, ma'naviy va axloqiy jihatlarga e'tibor berishni talab qiladi. Ularning tavsiyalari oilaviy munosabatlarni mustahkamlash, farovon va baxtli oila qurish uchun muhim asos bo'lib xizmat qiladi. Zamonaviy hayotda ham bu qadriyatlar oilaviy munosabatlarni mustahkamlash va baxtli hayotni ta'minlash uchun zarur omillardir.

Foydalanilgan adabiyotlar ro'yxati:

Qur'on, Islomning muqaddas kitobi.

Davronbek, K. (2021). theory of knowledge in the tretise of al-gazali "al-kistasu-lmustakim"(right scales). *The Light of Islam*, 2021(3), 15-22.

Ismailovana, X. N. (2023). Ibn Sino Hayotiga BIR Nazar. amaliy va tibbiyot fanlari ilmiy jurnali, 2(12), 537-543.

Ganiyev, E. (2024). markaziy osiyo mutafakkirlari asarlarida inson huquqlari. *Центральноазиатский журнал образования и инноваций*, 3(4), 36-42.

Сулаймонов, Ж. (2021). абдурахмон ибн халдуннинг тамаддун тараққиёти ҳақидаги қарашларида жамият таҳлили. *Academic research in educational sciences*, 2(Special Issue 1), 451-455.

Шарипов, М. Л. (2020). марказий осие мутафаккирларининг илмий мероси, уларнинг илм-фан ҳамда жаҳон цивилизацияси тараққиётидаги роли ва аҳамияти. *Science and Education*, 1(Special Issue 1), 157-172.

О'rolov, S. (2023). imom al-buxoriy hazratlari madaniy merosi. In *Proceedings of Scientific Conference on Multidisciplinary Studies (Vol. 3, No. 1, pp. 189-193)*.